

Advies

**Sectorraad Kunsten en Erfgoed
06 april 2021**

Advies over het experimenteel reglement Kunst in Opdracht in de publieke ruimte

Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, ICT en Facilitair Management Jan Jambon vroeg de SARC op 22 maart 2021 om spoedadvies over het experimenteel reglement voor een stimuleringsinstrument Kunst in Opdracht in de publieke ruimte.

1. SITUERING

Het stimuleringsinstrument Kunst in Opdracht in de publieke ruimte wil de realisatie van kwaliteitsvolle kunstwerken in de (semi-)publieke ruimte bevorderen. Het volgt op een evaluatie en wijziging van het decreet voor de realisatie van kunstopdrachten in gebouwen en heeft tot doel de mogelijkheden van het instrumentarium voor kunstopdrachten uit te breiden naar de publieke ruimte.

In de loop van 2021 en 2022 worden twee oproepen gelanceerd. Binnen een budgettaire ruimte van 3 miljoen euro wordt een brede waaier aan potentiële opdrachtgevers in Vlaanderen aangespoord een aanvraag in te dienen voor een projectsubsidie.

2. ADVIES

De Sectorraad Kunsten en Erfgoed beschouwt het experimenteel reglement als een zinvol initiatief, als resultaat van een diepgaand proces van onderzoek en evaluatie. Dit initiatief vult het decreet voor de realisatie van kunstopdrachten in gebouwen (BS 19 maart 2019) verder aan. Het open karakter van publieke ruimte biedt meer kansen voor kunstenaars en voor artistieke creatie en tevens ruimere mogelijkheden van interactie, co-creatie en/of waardering met publiek.

De kennis en ervaring die wordt opgedaan binnen deze tijdelijke regeling zal de kennis van het Platform Kunst in Opdracht, dat de kunst in opdracht begeleidt en ondersteunt, verrijken en versterken. De SARC acht het noodzakelijk dat het Platform nauw kan betrokken worden bij de processen die zich zullen voordoen tijdens de realisatie van de geselecteerde projecten.

Het is positief dat de overheid in het kader van de relance ook middelen vrijmaakt voor een meer onderzoekende omgang met kunst. Tijdens de pandemie hebben kunstenaars en kunstorganisaties het terrein van de 'extra muros' (open lucht, bij de mensen thuis, in openbare gebouwen en ruimtes) uitvoerig geëxploreerd en met dit instrument wordt daar vervolg aan gegeven, met voldoende middelen en begeleiding.

Het voorliggend reglement vraagt op een aantal vlakken verdere verfijning en uitklaring. In wat volgt formuleert de sectorraad enkele kanttekeningen en aanbevelingen bij het reglement.

2.1. Duurzaamheid versus projectcontext

De complexiteit van een duurzaam kunstproject in de openbare ruimte lijkt slechts gedeeltelijk in het reglement opgenomen te zijn. Het tijdelijk karakter van een project valt moeilijk te linken aan een kunstproject met een duurzaam karakter.

De Vlaamse overheid zou dit stimuleringsinstrument na twee jaar kunnen evalueren, zodat het een permanent karakter kan krijgen. Het is immers belangrijk om, naast het gebruiken van een deel van de middelen van een bouw-of verbouwbudget voor kunst, ook een permanent budget ter beschikking te hebben om de publieke ruimte die vandaag onder druk staat uit te dagen met kunst, ook al is er geen sprake van nieuwbouw of verbouwing.

Het vormt een aanbeveling om vanuit beleidsontwikkeling ook op deze manier naar deze tijdelijke regeling te kijken: wordt de overheid erdoor geïnspireerd om het een permanent karakter te geven? Vermits de overheid beschikt over een Platform Kunst in Opdracht, dat verankerd is in het decreet Kunst in Opdracht, wordt een permanent karakter ook haalbaar en uitvoerbaar.

Om die redenen adviseert de sectorraad een decretale basis voor deze projectsubsidie, waarbij - naar analogie van het decreet Kunst in Opdracht – een brede structurele en ruim voldoende financiële basis het doel is, in samenwerking met meerdere beleidsdomeinen.¹

2.2. Het concept hedendaagse kunst

In het reglement is er sprake van *“een breed spectrum aan hedendaagse kunstvormen waarbij de concrete zichtbaarheid of ervaring in de publieke ruimte zowel permanent als tijdelijk, materieel of immaterieel kan zijn maar uitgaat van een duurzame output die publiek ervaarbaar, toegankelijk of zintuigelijk waarneembaar is in de publieke ruimte”*.

Het reglement duidt echter niet welke kunstvormen als hedendaagse kunst worden beschouwd. De Sectorraad Kunsten en Erfgoed vraagt om het concept *hedendaagse kunstvormen* helder te definiëren in het reglement.

Naast de definiëring van de beoogde kunstvormen is er ook helderheid geboden over wat als kunstwerk of kunstproject kan beschouwd worden in het kader van dit reglement. De voorbije jaren was er een positieve beweging om meer efemere vormen zoals performance, tijdelijke in situ

¹ zie ook: [SARC advies Kunst in Opdracht 2018](#)

interventies, video, ... een plek te geven binnen de kunst in opdracht regeling. Welke plek krijgen deze in deze regeling? Punt 3.3. lijkt die mogelijkheid te voorzien.

2.3. Aanvrager, beoordelings- en ontvankelijkheidscriteria

Indieners

De raad stelt zich de vraag of kunst- of culturele erfgoedinstellingen een aanvraag moeten indienen samen met een actor uit een andere maatschappelijke sector? Waarom geldt deze voorwaarde enkel voor kunst- of erfgoedinstellingen? En wat is 'een actor uit een andere maatschappelijke sector'?

Vallen ook onderwijs- en opleidingsverstrekkers hieronder?

De raad adviseert de mogelijkheid om als kunstenaar zelf het initiatief te nemen om als aanvrager in te dienen en het project te leiden - al dan niet met ondersteuning. Die mogelijkheid is nu niet helemaal duidelijk.

Motivatie en kwaliteit van een artistiek ontwikkelingstraject

Het reglement maakt niet duidelijk welke kwaliteit wordt beoogd met dit criterium. Op welke basis zal de kwaliteit worden beoordeeld; gaat het om artistieke, ecologische, technische,... vereisten? En hoe strookt dit met het feit dat de kunstenaar pas na de eerste ronde wordt geselecteerd?

Cross-sectorale verbindingen

Het is niet duidelijk hoe belangrijk het criterium rond cross-sectorale verbindingen is. De sectorraad vindt de betrokkenheid van de buurtbewoners en gemeenschap een belangrijk criterium (zoals vermeld in het reglement), maar dit is volgens de sectorraad van een andere orde dan "samenwerkingsverbanden en cross-sectorale verbindingen".

Eigen inbreng van minimaal 50%

Wat is de achterliggende motivatie bij de voorwaarde dat het subsidiebedrag maximaal 50 percent kan bedragen van de definitieve projectbegroting? De sectorraad vreest dat deze hoge eigen inbreng voor heel wat spelers een te grote barrière vormt. Wat wordt precies bedoeld met eigen inbreng: kan dat ook bijvoorbeeld vanuit een lokale overheid zijn, een privébedrijf of een onderwijsinstelling? Bovendien is niet duidelijk hoeveel het financieel plan mag afwijken van de raming in fase 1.

Fair payment

In het reglement wordt geen enkele bepaling opgenomen die stelt dat de aanvrager ook moet duiden/bewijzen dat de kunstenaar een correct honorarium ontvangt voor de geleverde prestaties.

2.4. Begeleiding

Een van de conclusies van de Pilotprojecten Kunst in Opdracht, was de nood aan begeleiding. Dit werd ook opgenomen in het decreet Kunst in Opdracht. In de organisatiestructuur neemt het Platform Kunst in Opdracht de rol op van informatiestederker en niet van begeleider. De SARC beschouwt dit als een goede zaak omwille van de eventuele rolvervaging.

Voor dit stimuleringsinstrument wordt voorgesteld om begeleiding te voorzien op basis van een advies van het expertenpanel én indien de aanvragers dat wensen. In die zin lijkt het zinvol om het zelf voorzien van coaching door de aanvrager op te nemen als criterium.

Het is echter voor de sectorraad onvoldoende duidelijk hoe de begeleiding concreet wordt ingevuld, en hoe de documentering en het borgen van kennis naar aanleiding van de processen bij de geselecteerde projecten wordt gewaarborgd.

Bovendien is ook de financiering niet helder; verloopt de betaling van die begeleiding op het budget van het project, of middels een apart budget dat voorzien is binnen de 3 miljoen euro.

Aangezien het documenteren van ontwerpprocessen en het borgen van de kennis binnen het Platform Kunst in Opdracht zo cruciaal is, baart het de sectorraad zorgen dat het Platform Kunst in Opdracht, dat de kennis en expertise moet garanderen binnen het decreet én zal instaan voor de realisatie van dit stimuleringsinstrument, op dit moment bestaat uit één persoon. Er is een degelijk team nodig voor de taken van het platform in relatie met het decreet. Er is versterking noodzakelijk voor de bijkomende taken voor de uitvoering van dit stimuleringsinstrument; zoals de begeleiding en communicatie tussen het expertenpanel en de indieners en de administratief-financiële opvolging. Ook de lokale overheid kan hierin een rol spelen. De sectorraad beveelt dan ook aan hiertoe voldoende afstemming te voorzien.

Als er zoveel aandacht is voor kwaliteit van ontwikkelingsfasen van elk project, en er ook kennis moet geborgd worden, kan men veronderstellen dat het open staan voor documentering een voorwaarde is die elke indiener onderschrijft. Het houdt in dat de indieners documentatie ter beschikking stellen die de kennisopbouw van het Platform ten goede komen.

2.5. Maatschappelijke dimensie en locatie

Het projectvoorstel moet inspelen op een maatschappelijke context of situatie. Dit kan door een voorstel in te dienen dat zich duidelijk verbindt met een specifieke locatie in de publieke ruimte. Maar ook een project dat niet aan een specifieke plek gebonden is of een situatie die voor een gemeenschap een maatschappelijke meerwaarde heeft, kan een aanleiding zijn voor een kunstopdracht in de (semi-)publieke ruimte. Publieke ruimte wordt best voldoende scherp gedefinieerd. Naast de openlucht kan ook binnenruimte een publiek karakter hebben. Soms is er ook sprake van 'semi' publieke ruimte. Wat wordt hier mee bedoeld? Kunnen deze middelen ook ingezet worden voor het verfraaien van bijvoorbeeld bedrijfsterreinen?

Deze maatschappelijke dimensie, noch de locatie worden verder geconcretiseerd. Aangezien het om een cruciaal criterium gaat, vraagt de sectorraad om deze voorwaarden verder te verfijnen en te concretiseren.

2.6. Samenstelling expertenpanel

De administratie stelt voor de aanvraagrondes van 2021 en 2022 een expertenpanel samen voor de advisering van de aanvraagdossiers voor projectsubsidies. De leden van het expertenpanel worden aangesteld omwille van hun expertise met betrekking tot de criteria.

De concrete samenstelling en het mandaat van dit expertenpanel blijft in het reglement vaag. Bovendien wordt dit panel geacht in te zetten op *'een mix aan artistieke praktijkmogelijkheden,*

contexten en opdrachtsituaties, maatschappelijke thema's en transities, grootteorden van budgetten, een regionale spreiding en stedelijke en niet-stedelijke locaties en situaties'.

De sectorraad formuleert hierbij volgende vragen:

- Welke tools worden aangereikt om deze mix mogelijk te maken?
- Zit er in het panel ook expertise op technisch, architecturaal en ecologisch vlak?
- In hoeverre garandeert de samenstelling van het expertenpanel dat ook minder evidente kunstvormen zoals bv. licht- en geluidskunst aan bod komen?

Het reglement voorziet een evenwichtig samengesteld panel. Een lid van het expertenpanel mag niet tewerkgesteld zijn bij de organisatie van de aanvrager of zijn partners, en mag ook geen zitting hebben in het bestuursorgaan van die organisaties.

- Er worden criteria voor de diversiteit ('evenwichtige samenstelling') van het expertenpanel voorgesteld. De sectorraad merkt echter op dat er geen sprake is van diversiteit in termen van leeftijd, gender en culturele achtergrond. Het domein van ruimte, architectuur en stedenbouw is niet divers, is er een trendbreuk mogelijk in de samenstelling van het expertenpanel? Zeker als er met dit instrument een groter publiek draagvlak wordt nagestreefd voor de kunsten? Het is volgens de sectorraad ook raadzaam om kunstenaars op te nemen in het panel.

2.7. Gefaseerde beoordeling en beslissing

Het inzetten in een vroege fase op analyse van de context, visieontwikkeling en artistieke begeleiding in het ontwikkelingstraject kan de betrokken actoren versterken in hun ambities tijdens het realisatieproces.

De beoordeling en beslissing van de ontvankelijke aanvraagdossiers verloopt in twee fases. In de eerste fase beoordeelt het expertenpanel de projectvoorstellen op basis van beoordelingscriteria. Het expertenpanel maakt een preselectie vanuit de ingediende aanvraagdossiers die worden uitgenodigd voor een korte mondelinge presentatie van hun projectvoorstel. De geselecteerde projectvoorstellen zullen vervolgens een gemotiveerd advies ontvangen voor het aanvatten van een ontwikkelingstraject en het verder uitwerken van hun definitief projectdossier voor de tweede fase.

Ook hier blijft het reglement onduidelijk:

- Krijgen de dossiers die niet tot de preselectie behoren ook de melding dat zij niet meer in de running zijn? Krijgen zij een advies?
- Is de tweede fase ook een selectiefase? En wordt er voor die tweede fase een vergoeding voorzien voor die voorbereiding?

De "gepreselecteerde" projecten is een verwarrende term. De sectorraad stelt voor om dit te herformuleren naar "de projecten die geselecteerd zijn voor fase 2".

2.8. Timing en communicatie

De vooropgestelde timing is heel strikt en weinig flexibel. Het betreft de lancering van een nieuwe open oproep, maar de eerste aanvragen moeten reeds in juni worden ingediend, na de lancering in

april. Gezien de complexiteit van de aanvraag (locatiebepaling, samenwerking lokale overheden/andere partners, etc.) lijkt die timing te krap. De sectorraad wijst op de nood aan voldoende voorbereidingstijd voor aanvragers, zeker gezien het nieuwe karakter van de oproep en de complexiteit van procedures en samenwerkingsverbanden. Een aankondiging voor de zomer, een call begin september en afsluiten eind oktober kan prima werken en geeft indieners de kans om hun basisidee zorgvuldiger vorm te geven, te toetsen bij mogelijke partners die over gaan tot een intentieverklaring, etc...

Bij dergelijk nieuw experimenteel reglement zou het een kans kunnen zijn om te streven naar een andere aanpak van de indienprocedure. De sectorraad verwijst naar de innovatieve partnerprojecten als voorbeeld, waar er gewerkt wordt met een beknopt concept en begroting en een inhoudelijke pitch nadien. Op die manier kan er met de geselecteerde voorstellen veeleer een proces van begeleiding en ondersteuning worden doorlopen.

Tenslotte is voor deze oproep ook een doelgerichte bekendmakingsstrategie aangewezen.

2.9. Monitoring en evaluatie

De sectorraad stelt voor het verantwoordingsdossier verder aan te vullen met een technisch dossier, bestaande uit technische fiches, constructietekeningen en alle relevante keuringen. De ervaring bij kunst in de openbare ruimte leert dat het ontbreken ervan vaak leidt tot vervelende discussies. Het experimenteel reglement wordt beschouwd als een stimuleringsinstrument. Om die reden acht de sectorraad het noodzakelijk om een grondige evaluatie in te lassen na de eerste twee indienrondes, om na te gaan hoe het instrument ook daarna verdergezet en duurzaam verankerd kan worden.

Namens de Sectorraad Kunsten en Erfgoed,

Bart Demuyt, voorzitter

Sigrid Bosmans, ondervoorzitter

Liesbeth Lemiëre, secretaris a.i.